

Orozkoko etno-ipuin batzuk

Eneko Barrutia

eneko_barrutia@hotmail.com

Abstract

In this article the author transcribes some folktales from the Orozko area. This village is the richest area in the province of Bizkaia as regards mythological folktales. The author focuses on the folktales gathered in two neighborhoods from Orozko: Urigoiti and Ibarra. The folktales might have two interesting aspects to consider: on the one hand, the tales themselves, and how they are told; on the other hand, the Basque language used in the tales, which can help to understand better the Basque spoken in that region and to complete the corpus of its dialect.

Laburpena

Artikulu hau Orozkoko ipuin batzuen transkripzina da. Orozko da ipuin mitologikoai jagokenez Bizkaiko alderik aberatsena eta bertako auzuna bitan, Urigoitin eta Ibarrean, batuko narrazino batzuk aurkeztu gura doguz. Ipuinon interesak alde bi eukiko leukez, batetik kontakizuna bera, zer eta zelan kontetan dan; eta bestetik, euskerea bera, Orozkoko euskerea hobeto ezagututeko eta corpora osotuten lagunduteko balio leikelakoan.

Hitz gakoak: Orozko, laminea, sorgina, jentila

1. Sarrera

Orozkon batutako ipuin mitologiko batzuen transkripzina dakargu ondoko orriotan. Orozkoko ipuinak ondo eta sakon aztertuta dagoz Anuntzi Aranak 1998an argitaratu eban *Orozko Haraneko Kondaira Mitikoak. Bilduma eta Azterketa doktorego tesian*. Gure testuok 1991ko zezeilean jasota dagoz eta, beharbada, gaiaren aldetik gauza barri gitxi ekarri arren; hizkuntzearen aldetik beti bere interesgarriak dirala eta, Orozkoko euskerearen corpora batzean jarraituteko balioko daben ustean argitaratutzen doguz.

Transkripzina egitea, alperrik lekuoak ahoskera onekoak izan, gatxa izan leiteke pasarte batzutan. Dudea azpimarratuteko parentesiak erabiliko dodaz, parentesi arteko transkripzina hain segura ez dala adierazoteko.

Lekuko bi izan ziran ipuinak kontau eustezanak:

1. Sofia Etxebarria Zaballa. Auzunea: Ibarra. Baseria: Egur-igartu “Artengoa”. Grabazinoa egin neutsanean 65 urte eukazan. Bere seme *Nabarrito* izan genduan Orozkon lagun eta gidari.
2. Angela Bilbao Olabarria. Auzunea: Urigoiti. Baseria: Elexondo “Sakristau-etxea”. Sofiaren adin ingurukoa izango da.

LEKUKOA: Sofía Etxebarria Zaballa, Ibarrakoa. Ipuinak berak kontauko ordenan aurkeztuko dodaz, gaika edo bestelan ordenau barik.

Ipuinak:

- Orratzokikoak.

- Sorginak.
- Kakoerreka.
- Laminak.
- Abade ehiztaria.
- Abade zoroa.
- Arimen agerpena.
- Laminak.
- Deabru txikiak.
- Hierro Palankos.
- Sorginak eta erregearen alabea.
- Josepetako landako sorginak.
- Sorginak errome rian.
- San Martin eta jentilak.
- Olak.

LEKUKOA: Angela Bilbao Olabarria, Urigoitikoa.

Ipuinak:

- Laminak
- Anbotoko señorea.
- Abade ehiztaria.
- Deabru txikiak.
- Sorginak.
- Arimen agerpenak.

2. Ipuinak

2.1. Sofia Etxebarria Zaballa, Ibarrekoak.

2.1.1. Orraztokikoak

Sofiak: ... ba seren bat, ba prallaren bat, da arek i euken kridaren bat, ba krideak ba, abadeori eskapauenean a praillorrek, ba ser ein euen? (sartu), ba, ori, ba sabaldu, ba orratzak-eta eukiteko oten sirean atxine, egurreskotxuik, oin daos plastikoskoak, estakisorratzak selan oten direan plastikoskoan? Ba daukei igual plastikosko, sartuten da ta atera ta atxine on sirean, onen tamañukoak, baye egurreskoak, da an i eukesan lamiñok

Neuk: or sartute esta?

Sofiak: or sartute ta, atera i euesan, da besteok bear eske, kridaorreri bear eske ta bear eske. Da, ba ein otzein bearrok ureean baye gero (...), ba emen bian trokoan ba emetik an Ibarrean eotea letxe dao bian, da andi errekatxi imini eusan uretan, ure ekarteko, gora, katxarro danak bete i otzeisen, es dakisu ser dan galbaya? Bustine imini otzein aspin, bustine, da, etzean katxarro gustik bete i otzeisen, da geao bear eske, baye katxarrorrik es ya, non kolokau ure, da, orduin esan i euen e, ba, lana baltza, ardk (eukiten dodein) lana baltza, ardienda kapea, baltza, da ai suri pintetako, iminteko, komediak ein odeisen baye ai esin oidein ein de, erretirau ei sirean, se, esin otzein i lagundu, ba ai esin dauen ein, ai esin dauen ein, da olangoxe kontuik

2.1.2. Sorginak

Sofiak: da gero besto baten esan oztela, atxine otxo de mayo is in sen, ba, fiestea Urduñen, eta esan otzon, ba, esan i eutzen e, kridaorreki, fralleorreri:

—Aii! Gaur ocho de mayo, nor egon leitikian.. Urduñan sesenak ekosten!

—Gusu (non) ala?

—Baaai!

Da, eroan i euen, sorginok eroan i oidein, abadeorreki imini euen fralleorreki e ba sorginokas-da, eroan i oidein, laño moltzoren baten imini ganean da guiti biera ekosi i odeisen sesenok. Onik ipuyak isi-, ipuyak isingo dires

2.1.3. Kakoerreka

Neuk: nori entzun dotzesus orrek ipuñek?

Sofiak: nik amari. Da gero sera bere, ba, emen estakisorratzak? Subiaurre?, ba an, piske-pisketxu bat beratxugo, geitutien san Kakoerreka, bai, da or il sen baten bat, ba Estraperlon bestaldetik, il ei sen, da il orduin ba, il de gero, urteite i euen gedarrres, kastaña sarren baten ganean, kastaña sarren baten ganean Kakoerrekan, bueno, Kakoerreka gero imini otzein

usena, da, joaten sirian, aldin bat, abadeak eukin dodein, iru abade edo i egosan San Juanen, da, joan bear i oidein aldin batek ba, gaxoak bisitau dee bueno, ya ardurea batek, ba, mesak-eta bai baye ardurea ya batek, iruren artiño ba ilean batek. Da, tokau yakon baten bateri, ba, urteite i euen gedarrres gaubetan, da, paluegas ikutu bear i yakon, oseake eroan i euen, sotana-, atxine moja edo fralle yantzite joaten sirian, da sotanea-, kendu ein bear i otzein kakoren bategas, ba, bestea ba infernure joan dadin, ba infernure apena sartuten san a, sera bedinketuko errapaorregas, da, joan i sen da, sera, esan i otzein i, ba, tokau i yakon, eta, gure amak esateuen, berak a, bekila, esateuela “egun on” aurrekoan, se gureak bere, aurrekoak isin sirian orkoak, ba, Estraperlon albokoak isin sirian gure aurreko familie, nire ama Ibarrekoak isin sen baye, aurretik Ibarerra etorrite. Da, joan i sen daa, (xuxa), gaubean pasau’engas an, sartu i sen ogean da geao es i euen urten, il ein i sen, pasau (eiquesan), odolak-ustik pasau ei yakosan, da, areitio, gero Kakoerreka, kakoagas ikutu ei otzen da sotanea itxi i otzen kakoan, da gero esin sen agertu, bay tokau yakon areri, de ak joan bear, da, gero Kakoerreka, imini otzein usena

2.1.4. Laminak

Neuk: laminak egoten sirela orrastuten

Sofiak: bai emen, emen e Uribarrin, au Uriguitiko atxa baño biratxugoan

Neuk: orrastuten

Sofiak: bai, da, baten bere, basoti etorri i sen baten bat, Uriguitikoa, ba neupere esautu nendun ain osteiko famelie esaututen nendun, ba sera ta, ba etorri i sen gaubian, da, i egoan a, ba alboan, Gorbeiti ba, ilundu i yakon, ba Uriguitire eldu baño lenago-ta, drin-draun, drin-draun, drin-draun, arrana joiten da, brust arran joite i otzen se, estok naiko in egunes e, ba uin ainbeste bedar jaten ibilteko, estok o, egunes naiko in tripaori bete-la? Eta besteak esan i otzen: “Gaube gaueskoentzako ta egune eguneskoentzako”. —Mekatxis la mar, ba besteorrer pa qué sois pies? Karra ta karra etzera. Eta gero, orain be, oindo bisi dires ango etzean jayokoak, ba, besto baten e, ba ekosi i odeisen an Eleskin esaten yako ba Uriguitiko atxen aurrian, i egosan lamiñak orrastuten, da selango orrasikas-da! Da, esan i euen ba: etxotzat itxiko bapa, bayarotzet orrasi bet etzera, da eroan i euen, da, orratzori etzera ta, besteakero:

“Arandi, Arandi, ekarri nire orrasi, espabere sure askasi”.

Da, esan da esan da atzenean emon in bear, eta bota otzen kastigune, ango etzean esala faltako, lokorik edo sororik. Da egon sirian, akabau sen e, gero, etzeori jausi edo estait ser ein den oin, ba an beti on dires lokoak eta soroak e?

Neuk: orduen egie isen da ori e?

Sofiak: bai

2.1.5. Abade kazaria

Neuk: abade bat egon sala mesemoten, da kasan...

Sofiak: bai, ori neupere entzun dot iños, bueno baye Uriguitin esto pentzeta e? Ori es, es estau-, neupere entzute dekot baye estaa, Uriguitin e?

Neuk: da ori selan?

Sofiak: bai, egon sala, atzoko atea, osteikoa, len emen alboti sartuten gintzesan gu esta? elexara, baye, ate bi eukin daus beti elexeak, artes altarati bat osteyen, da besto bat alboti sartuteko-ta, gero emen, oin, ba urte asko estala, ba imini odein osteiti sartuteko. Da segun, egon san abadea mesemoiten, eta isen san afisio-, atxine abadeak danak, ba es eukein beste entreteni-, oin badoas ba Bilbora ta bastarretara baye ba atxine, es eukein beste entretenimenturik, da joaten sirian a serera, ba kasan, geyenak abadeak ba mesemon orduin serean kasan. Da kasan joan sanean a, ba, txakurrek urten i odein, buau! buau! Atxine erbie egon bere asko ite sanda, da txakurroku buau! buau! buau!, buau! -Ene! Erbie, itxi meseari te joan sala..

Neuk: e atzetik

Sofiak: atzetik, bai, atzeti yoan san

Neuk: da gero ser?

Sofiak: da gero estakit, ba, bueno ba kondenau, kondenau in sala

2.1.6. Abade zoroa

Sofiak: da emen, estosu ekosi ermita bat.. or Subiaurretik lelengo etze pilloa daoen lekuin?, etze pillo bat, bai, da ermitatxu betao salidan, bai, da gero iminiko tzun, carretera de San Martin, da Ibarra bestea, estosu ekosten? Ba aixe San Martin baño lentxuago, aixek etzeatières Jauregi, Jaurigi, da, Jauregin, i egoan, baten bat, abadee.. sarren bat edo, pralle sarren bat edo, ba olan i egoan or, erretiraute, da ba ite i euen, ba.. domeketan-da, bear ite i euen e ba ortu edo berean, ba lokotute ongo san-da, da, gero esan i otzein i, iñok onan pasioan-da ibilten sanairi, ba, berak a fa- faltzoa, bera ona da, bear ite dauelako domeketan-da, gero, ba il sanean, il orduin, esan i otzein i, ba, urteiteuela, gaubetan, urteiteuela ta esateuela: "Este pago me han dao, porque he merecido". Da or ibilten sala su te garra, kamiñoan gora ta biera, oin nik estot ekosi. Da, ori esate odein, or Jauregin egon sala, serori, bai

2.1.7. Arimen agerpena

Neuk: len esaten san ori, arimek urtete bela gaues e da eskue esala emon biar se erre-

Sofiak: bai, ori gure... emen Berrean, ba serkadu aundi bet ekosikosui pasetan, ona etorteko, guiti artu dosuinean serkadu aundi bet, da ango etze nagosin bisi sen nire ama, da ba nire abueloak an. Da gero, an, usaba isin sen, Lanbarri, isin sen Lanbarri, de Lanbarri, i

euken krida bat, da ibili sen abogadu estudietan, da abogadu estudietako, ba, joan bear i euen ba, Madrilera joate i sen, an i eukein etzea ta an. Eta, Madrilen egonik, ba ori, ba esan i otzen orrek e, krida bi i eukeisen da batek esan i otzein: bueno, yo os ayudaré hasta que... selan- estai selan geitu-, Lanbarri apellidue, bueno, hasta quee termine la carrera, ya vendré yo aquí y ir allí, pero ya el último año, yo ya me quedo allí de monja. I euken lagunen bat, bay txarra, i euken terriblesko txarra, da arek ba con toda la paciencia aguantate i otzen esta? kridaorrek, da an parau i sen. Da areri il in i yakon lagun bet, da arek lagunek, i euken, ba ori, ba... promesa inde orrematen mesa bat ateretako, estai non, mesea, da, urte ite i otzen, serori, moja joateko orrek, urte ite i otzen, krida lagunorrek. Eta, joan i sen ba abadeiri ba selan urteiten dotzen berari, ba ilunbetan ba kride.. lagunek urteiten dotzela ta, da iñok es i euken esplikesiñorik eta, orduin i esan i euen e, esan i otzen e, fralle sar-sarren batek e, ba: su, ba urruno urteiten dotzunean, pregunteyosu, aber parte oneti badator, da parte txarreti badator, saspi estatus onantza etxatzule etorri, arrimau seuri... esan i otzen ba: bueno ba, parte oneti basatos, ser ofresitan yatzu? De parte txarreti basatos, esates niri arrimau, ba serean, saspi estatus, estaipa estatus se-, metroak esan barik baa, estatus, ba esan i otzen: es, parte onetik nator, bakixu ser? urrungokuin mesatxu bet atereistesu, da, bueno, ba aterakotzut, da bera, in i euen, goxean ilunsentiko joan i sen elexaren batera, se goxean atxine asten sirian goxeko seiretan mesapere, da i egoan a ba, elexako atetan, abadea etorteko ba, mesea lelengokoa iteko, da esan i otzen e: serak, ba orrek, ba, abadeak, gero, ekosikosu, geure jaune gora altzeta dauenanean abadeak, orduintxe ekosikosu ba ori, lagunori, eta gero, ba, eskoaldean, eskoya, eskoaldekoo ur bedinketu o- oo, ur bedinketuen e, ba, Jesus!.. ur bedinketu kuxetan san ba albo bitati oten sirian ur bedinketuik, eskoyaldean eukingo su, sera, ba eskerrak emoitzen, ba lagunori. Da esan i otzen: bueno, gero eseyosu eskurik emon, emoyosu pañilu bet, da pañilu sabal-sabal imini i otzon da, bost atzamar marka ta, erreta itxi i otzesan, da ori, or palasioan, gure amak esateuen, bere aitek-eta ekosi oideila, ori, pañiluori

Neuk: ori marka-

Sofiak: bai, bai, da gero ai krida, ori emen palasioan, egon ei sen, ori, bost atzamar marka ta, erreta, oin e, egie da esta? Ba bueno, eurok-

Neuk: sinistu eingo eurien

Sofiak: europai, ba orixe isin sen

2.1.8. Laminak

Neuk: ori entzun dosu lamiñari esnea gustetan yakiela

Sofiak: a sukuena? Morokile, artoagas eta, bueno, ba urun suriegas bere iten da baye atxine artoa-, artoagas. Da, ba, beti pareta i sen ba, sera, an, atzoa, ba iten, morokile, maskilluik, atxine isen sirian maskilluik ba,

se-sango tzut, bueno, au baño aunditxuagoak esta? Maskilluik. Por ejemplo, onan, maskillue, baye es e onegas, espabere, emetik, ara astea, da ai iminten san a esnea egosteko ta seretarako, onangoak es e? beste- aren klasea, antzean. Da, i egoan sukue iten, paluegas eraite otzein atxine, palu betegas da, kollararik es atxi-, paluas, da tximiniti etorten yakon lamiñea, da emoiteko pisko bat, emoiteko pisko bat, emoiteko suku pisko bat, da, batek esan i otzen e: selan deituten yakon ba, esan otzon da, ba, nik? Neure buru.

–Neure buru! Ekarristesu suku apur bet. Neure buru! Ekarristesu suku apur bet.

–Jaine! -esan i otzen, jaine!

Da asi sen jaten da irikiten!, da dana erre, ango negarrrak eta komediak eta! Joan i sen koadrillera, ba, lamiñori joan i sen koadrillera ba ta.

–Ser pasetan yanda?

–Ai, erre ago gustie erreta ai ai ai ai!

–Nok ein deume ba?

–Neure buru.

Da neure buru sen, berak in dauela.

–Neure buruk in badoa agoantaine! Agoantaine!

Neuk: klaro

Sofiak: baye listo ibili sen bestea bere. Da gero besteren baten e, gisona, parau i sen, da, gisonak esan i otzen: ai ni enoa geaotan paretan, se niri urteiten doste or lamiñak-eta, nik estokure, esan i euen gisonorrek: Neu parauko nas, neu parauko nas. Ara eldu sen gisonori te, ba gisonorrek e, ba i ebilen da, sukuori iten da: Xauxea! Atzorik ona bixerra lusetu yanta! Besteak palukasoren bat, da, joan i sirian, palukas-, emen ostaintxean, erratzea sapatuitan atxine ba, jenteak sapatuitan da, or ogi-, pamitxia eske asko ibilten sirean

Neuk: ser eske?

Sofiak: pamitxia da, ogiik iten dianean e, ba labean, ba iten dires batzuk txikitxuagoak, da aik txikitxuik, ogi txikerra esan barik, esaten otzein “pamitxia”, pamitxea, da pamitxeok eske komediak eukitiodeisen

2.1.9. Deabru txikiak

Sofiak: gero emen besto bapere i egoan, emen Olarteko elexearen ondoan, deesela neskasarren bat edo, eselan bere esin i sen il, gedarrres egoten i sen. Eta, ba, esin il, frallok eta abadeak eta ibilten sirean da, mesak atera-ta, kea, il esin, da, ba, alango baten, isin senurrean sorginetaukesela, da orrek sorginok, ba e donau edo emon edo in bear yako-, saldu edo donau bateri, da, (esin il sen) eselan beres, da txarto (i egoan), (...), da, estaipa abade edo fralloe edo joan i yakosan da, esan i otzein: bueno, suk e-, serak sorginetekosus? de, ba, bayes ba. Bueno ba orreik i, ba, sertuyosus, ba donaisus o baten bateri, da galbaya, galbayari esan i

eu en donetan dotzosela, galbatori Gorbein edo estai non agertu i sen, da il ei sen, bai

2.1.10. Hierro Palankos

Neuk: da entzun dosu jentilek?

Sofiak: bai, jentilek a, emen e... serean, or Aspurun, ai estotzut kontau ori, Aspurun, baa.. Aspurun, ba i egosan aa sera, baa, familia, ba estait senbet ete direan, bi edo iru badires, bein egon nas da estait senbetirean, bi bai beintzat etzean, da estait iru bisimodu egon basirian atxine. Da se in euen e ba ori, ba, ein dauen, baa, ardk i eukesan, ardk, da ba ardk topetan joan i sen e ba, neskatoa, da eukesan nebapere bai, bay neskatoa joan san ardi(...). Da or i dao, ba sera, ba onan atxak suloren bat i dauko, suloren bat eta bueno, b'i ebilen a neskatori topetan, ba ardiok, eta orreik jentilek, ikusi i odein, neskatoa, da eroan i odein barrure, da ba beronek ba topetan da topetan da topetan a serori, de itiodein, egunes lo in, da gaubian ibili, besteok, da neskatorrek in i euen, atetara, etor-, a besteak imini dotzein, burriñesko atea, atea, da burriñesko aterño ba, besteok geitu te geitu ba, eldu yakosan nebok eta, nebok esan i otzein: ene! Ba selan bai, ateretako ni etorri biosui serean, ba gaubian, oi!, egunes, da orreik egunes lo iten daudei-te. Da, bueno, joan i sirian, palankakas joan i sirian, eta atera i odein neskatoa, arrabea atera i odein, da arrabeak e, libretako i egoan. Da gero ibili i serean obispo ta an ba, jenteagas a ber, ba se apellidu emon leyon ba areri, da esan i euen ba bueno, ba esan otzein e selan, burriñekas sarratute egon san, da gero palankeagas soltau, Yerro Palankos, da oindo segitan dau, apellidue Yerrok segitan dau oindo, Yerro bertan dao oindo an, Yerro Palankos imini i otzein usena, apellidui, umiari. Ori esateuen gurean amak, an a egon sana, nebok atera odeila Yerro Palankos, da ak esateuen: Yerro Palankos dao urtenda, ortik, Aspuruu.. sarratute, lamiñak eukin dodeinian

Neuk: da ori esnea gustetan yakiela-ta esaten da esta?

Sofiak: Ba esnea bai, sukue ta esnea, klaro sukue, gero, sukue iten da, como una papilla, iten da papilla bat besela, ba serakas, baa palu betegas, olango palu- palu-, pastorean palu bet e langoa, eukite odein, da ai erain de erain de erain gatzatu uregas, da gero ai, bota kasuletara, da gero bota ai, ai gogortute parau- bastante paretan san, da gero, an kollareas sati satik in de ba esneas artu da aixe gustau, bai, baye ederto ein otzon e? besteak, je! Jaine! Irikiten, atera euenean a ta besteak yan baye, nok ein deume?

2.1.11. Sorginak eta erregearen alabea

Sofiak: ai! Gero besto bapere esateuen gurean a serak, ba aitek, ba seguru bere, ba joan i sen erri betetik bestera, ba gison bat, oseake emeti Seberiora joatea letxe ta b'ilundu bidean, da ilundu orduin esan i euen: a! Ni sorun enoa paretan bitxoren batzuikitio bere. Pagoa, ba atxine pagoak a, ba, bakisu ser dan pagoa

Neuk: haya

Sofia: hayas, bai. Ba, andik eukite odeisen buruik, da antxe ganean parau i sen. Aiba la mar! Gaubean a etorri te etorri te etorri jentea, da esan i euen: ene! Gero bat, egote i de jefea, ba, esan i euen:

—Eee!

Ta, danak serean da ser? da,

—Bakine? Erregen e alabea gaxori txarto yaona.

—Txarto? -ta

—Bai!, txarto yaona. Isin i lei iñongo medikuk osatu. Da esan i otzein: bai! Da erregea? Estai senbet diru, opatuten yona osatutiarren. Da: bakine segaiti yagoan? Ba, atxine, ogi bedinketue, nik ogie estot esautu, emoitien, sestotxue ta pastikune emoite odein, e? Estosu iños ekosi suk es? Ba, ser bat, ba como estilo plata, Ama Birjinetu bet emoite odein, mosu emoitien yakon areri, da gero, sestotxu bet, besto batek, da ogie bedinketute edo, emoite odein ogi txataltxu bet, bay nik, ori ostiak, forma kendu orduin, ba aik satitxuik aipai ikusi dudas, gu txikitxuik isen orduin amapere, ba mesara liburu eroaten dauen da an, ojan a, ekarten dauesan (bateude) aik, aik artuteko etzean, ba ai iseten san emeko karamelori, da grasirik eseberes baye, da, ai emon, ogie emoite i odein. Da se in euen urrean?, ogie, artu dauen erregiñen e alabiak, eta yausi yakon sorure, de, makurtu es eitearren, itxi dauen soruin. De gero jan i dauen, sapoak, da sapoak yaukena, saman, paraute, da ai aterate etxumen artiño etxoana erregiñarik osatutun. Da, (bueno), gisonorrekan esan i euen: ba ni geldi. Alango baten, ya, estai se ordu gaubian jo eiñean a, eskapetan (...) danak, da esan i euen ba: aiko! Neuk u, errire joan orduin preguntau biyoapa! aber bayaok gaxorik eta esan i otzen:

—Su! Egie da erregiñen e, ba alabea gaxoritaoela? ta

—Bai te txarto!

—Eta erregeak opatu dirue sertutiarren, ba osatutiarren? Esan i euen: Neuk osatukot ori.

—Bai! Suk osatuko su! Baster gustietako medikuitabis da estaudie osatutun.

Da esan i euen: bueno, jentea bea duela. Elexean aurrean egoan arri-losea, altzau ei odeinde, baite sapoa! Da esan i euen: ori satori il, de kendu-, aitu biyotzat barrun ogiripadauko saman. I euken. Da ai eroan i odein, erregiñorreri ai emon ei otzein, osatute. Da gero esan i euen e:

—Bakine! Aitu biyoau ondo e! Bakine osatu yuine, erregen alabea osatu yuine. Aitu biyoau ondo.

Da gero besto batek in i euen entzun, ba selan bestea dirudun ein den. Ta estaudie ekosten gison bat a joan sala ta arbola ganean? I doas danak, orratzakas pike ta pike ta pikeu, guiti biera bota ta il i odein. A bera ta, bera bere aberastuteko joan san an ser esaten dodein baye

2.1.12. Josepetako landako sorginak

Sofia: da gero ori Josepetako landan ite i odein ba, sorginiek asko, baa, erreuniñoak ite i odeisen, estai se ordute-, esateuen gure amak, estaipada goxeko iruretartiño edo, gero yaa.. desaparesitan sirian-da. Ba, joan i sen gison bat eta, ba, ostatu eskatu i euen leku betetik bestera ta, ba, gaube in orduin ba, a ber ostatu emongo otzein da bai!, bai bai bai, emongo yatzu ostatue, seukurosun (lekuin). —A ba ni ementxe, txixilue, bakisu ser dan txixilue?

Neuk: ser da?

Sofia: txixilue da, banku bet, respaldoa eta gero jarri, da gero emen aspin oñetakoa ta gausak eukiteko, txixilue, da txixilu ortan esan-: es es es, es sates molestau, nik ementxe lo eingot gaubian. Bueno, parau sen urean lo ta, ba lo baye ba kanpoan e ba- [zintearen amaierea]... atzoak, ba, in i euen, atera i euen e katxarrotxuren batetik untururen bat, eperdie untau i euen da, esan i euen e: laño gustien aspitik de sasi gustien ganetik, dzzii! Eskapau i euen. Besteorrek: neupere ein biyoat. Besteorrepere koxu, beste untorea, ak eskapauenean ba, libre parau san-da, bay alrebes esan, ak esan: laño gustien ganetik, da sasi gustien aspitik. An eldu sanean dana odoletan, ba, bidean tropesau san sasi gustien aspitik, da laño gustien ganeti, ai gora ta biera ta gora ta biera. Da, ene! Esan i odein: ene orri ser pasa yako! Dana, nok ein dotzo serean? da, atzorrek esan i euen: ene! Ori? Ori, neuk subetean a ostatu emon dotzedan a gisona da, da, il i odein

Neuk: il?

Sofia: bai -barre- Ak esautu i euen atzoak a, da ak ein i euen e ba alrebes, laño gustien ganetik, da bestien aspitik

Neuk: alrebes

Sofia: alrebes esan

2.1.13. Sorginak erromerian

Sofia: da gero besteren bapere joan i sen, da gero, ba, itzelesko, sera, letan dao [lapikoa], ba itzelesko, fiestak ite i odeisen, yantzak eta buuu! komediak-eta. Ba, joan i sen baten bat, da, entzun i euen selan Josepetako landan egoten direan da onan, nagosienari de aginduten dauenari, sillaren bat, baye, asientu-, oseake, sarratue barik, ba aspitik, danak andik sillepetik pasetan sirian da besteari eperdin mosu emon. Da, i egoan, ba, seren bat, sapateruren bat, da euki euen sintzela, da, apere ba, danak filan pasau bi odein letxe, ba apere aspitik pasau mosu emoiteko. Da, tako! sintzela, mosu emon bearrekoan sintzelagasko ikutu i otzen da.. txautxa! Alto el baile. (Segaiti ete da ta?) Emen baten batek biserrak latzak ditus.. besteak sintzelagasko piketeiun-da, ba alto el baile!, emen baten batek e biserrak latzak ditus, da bisardune topetan baye apena topau dauen orduin

2.1.14. San Martin eta Jentilak

Sofiatk: gero serena bere, ba San Martin bere, ba San Martin be, ba ya udugoyenean ya artoak erretiretan direanean, da San Martinepere ba, es i euken artorik urrungoan ereiteko falta. Da, diabruk i euken arto-pilloren bat, garandute-ta. Esan i otzen e, San Martinek e ba:

—Gusu gusu ein, a ber seinek arto-pilloari sailtu in, batik bestera.

—A bai bai bai -deabruak esan i otzen: bai bai bai bai. Guk ori ingo yatzu.

Da estaipa se postura edo bueno, in odein. Da San Martinek imini i euen, ba, oñetako aundiren batzuk, da San Martinek plausta! erdi-erdire. Diabruparris pillo orri dzzzi! sailtu ite i otzen alde bateti bestera, bay gero joate i sen garbituten, e San Martinek e, ba, artoa kendu, eraiteko aprillen, ba pilloan erdi-erdire sailtu ite i euen-da -barre-

Neuk: apropos inde

Sofiatk: ba apropos iteoan diabruorreri ba kenduten txarto i egoan-da, ak eron, ba garbituten joan bear a oñetako andiok kenduten e, asie eroateko, bai

Neuk: artoa ta beste seoser kendu tzon?

Sofiatk: artoa, artoa, artoa, (...), diabruik asko i eukein baye, ba San Martinek falta, artoa-ta, ba arto asias parau i sen gero, bai

Neuk: da Anbotoko señoorea ta?

Sofiatk: a ori, ba ori, oneik emen goyen bere badauket nik entzunde, saspi urte emen ite eusela ta beste saspi urte an. Da oneik, emen goyen bisi sen, esan gustis listo-listoa baye esan-, persona ona, ba, es e ba uin asko dian moduin ba listotzakoak baye bueno, leloa beres gustis, ba on-on, da orrek, esateuen, ba berak a, Andakutxun egon sala, or goiko etzekoak, Andakutxun egon sala ta berak ekosi euela e? Ekosi euela joaten, asabondoak bakisu, suk estosu ekosi atxine galtzue, selan iten sirian an karga-kargak, karga-kargak alde batera, ba, serak, ba gari-buruik, da bestera (eperdiek) de gero, ebagiten san, emeti estu, da gero, emeti ebagi, au, larreñean, ba, gari ateretako, eta bestea asabondoak ba, beyeri emoiteko nai ba bueno, da atxine ba San Juan iteko, ba ai sue isetu ta oin papelakas iten da igual baye ba aikas, da olangoen tamañue, ba oseake au altuarie eukingo dauen asabondoak, onan, onan, da, ba, alango tamañuko berak ekosite daukela pasetan emetik i orra, ekosite daukelaa Anbotora, besterik estot entzun, atxine ostantxe, e Anbotoko señoreak saspi urte baten da saspi urte bestean, ori bai, ori asko entzunde bai. Da orrek esateuen: nik ekosi dot e! baye, igual isen da pentzau in dauen da igual san, abioiren bat-a, orduin asko esan ibili bere ingo, ai e ya urte asko da, da estait isingo basan berak ekosi duela, ba estakit. Ak esateuen bai, berak ekosite daukela. Asabondoan tamañuko.. joan sala... Ostantxe gure, aitepere, esateuen, bera etorri i sen, ba atxine ba, kiloak iseten sirean, bei bateri ba

mekotxu egoten basan ba kiloak, ba babea-ta, da etorri sala (lepoan estait ba sakue artute) babagás-edo, eta, ortxe, ortxe, orreitaosen baño urru-urrungoko, gora iguiten dan bidian albotxiun i, jun de, ardie edo, arie edo, suri bet, pasau i yakon, lanapere sarate iteuen pri, pra, pi, pra, pasau i sen, bere aurretik, biera sendara. Aiba ardie edo, arie edo, ori, orain, tertzionetan emen. Da gero eukin i odein txakurtxuren bat, imini eskeruin edosein ganadun errastui, joaten i sen karraka! Imini i oan an, ekosi dauen sendan, gure soloan eskiñe-eskiñan, imini euen sendan, txakurrek eseberes, eseberes, da ai esateuen eseberes, estakila eser, ba isin sen, surie. Ostantxe auri, ba esan parte txarrekoori. Da ori esaten dauen a, berak ai ekosi euela, ba, suri, pasa yakola, ba estauela ekosi serik, ostantxe. Da gero emen, gure, or bieraoko etzaldetan, au emen bi daos baye an bieragoan daosen etzaldetan, guk abuelo geunken, eta, i egosan an bieratxuan, etzeapaño bieratxuan, iketz eiten, iketz eiten, da bera ba idikas, da joan i sen da: ser? prestau sueisi iketzak? Ba klaro atxine sakuitan eroaten sian, ba Ibarra edo San Martinera, edo ba bajatu in bea odesien, edo Jauregire, San Martinera be esan ongo orduin kaminorik, edo Ibarra. Da, ba, estosui e atera, estosui prentau-prantau ba, kar-, iketza ela-ta? —ene! Emen on dosan gedarrak! gaubian, da katayota! sartu txabolan da eurok erresetan, da estous prepara. Bueno, ta, ori esateuen, da gero estaipa, ikeskeruk esan odila, da gero klaro, or, Albitzu baño bieragoan, oin dao San Martinen elexea, da San Martinen kanposantue, baye atxine, i egoan or, Albitzun i egoan kanposantue, daa elexea. San Martin i sen orkoa, areitio dauko San Martinepe, San Martin, berari esaten dotzein, baye San Martin Albitzu [erderazko zeta], Albitzukoa isin i sen, orti, ara pasau i odein gero, orra etorteko, ba beitu Arruetakoak orra etorteko ba, (bieko trokan), danak ara joateko, ba olan in i odein de, ak esate i euen: ene! or isin dires e, negarrak eta katayotzak-eta, ba egunsentirartio geldi (erresetan yagoan). Ba ori esate oden atxine. Emen bere esaten dodein, emen ermita batao bean, San Sebasti. D'emeko, emen or bean etzean bisi sanak eta, ba joaten ei sirian ba serera, ba orra, Laudiura, len-lelengo domeketan, Laudiura, emetik danak oñes e? Laudiuraño e? edo batek ollaskoa edo bueno, danak edosebere edo arrauntze dosena bat, ba bueno, eroaten. Eta, ein (otzon), ba es eukein erlejurik, da ba ullarrak egunsentin, ba joiten (dauen kantadu dauen), geupere eukin dou uin artiño, da, beti ordu baten e? joiten dauen e? goxetan. Bueno, bay denporen kanbiotan, (indar bet aldis joiten dei) gaberdin bere igual, da, kukurruku in i euen, da kukurruku in orduin esan i euen: bueno, banoa. Joan san emeti, Ipaltzeko batzukes joateko, ba or bieragoan daosen etzetati, Laudiura joateko. Ene or, elexen alboan atxine sasi bet egoten san andie ta, ango ume negarrak-eta, anglo komediak-eta, beste origoitio gora bere txarto biera, bean joan sanean (aieuesan ateok) -eta. Ene! Oindo ba goxetik satos-da, estakit ollarrak jo dauen, da, etorri, se estakit se ordu den. Bai asustauta, ser ba-ta? Ene or San Sebasti alboan, sasin, ai or isin dires ume negarrak eta komediak. Egile bada

espada, ba ori estakit. Ori esate oidein emen, emen, bisi sianak, bai. Asike...

Neuk: anai bi yoan sireala basora ta subea ikusi euriela, da batek esan ebala: tragaik ori subea, es es es, ori be Jaungoikoak ine dok eta bisi daitela

Sofiat: es, ori estot entzun, es es...

Neuk: da basajaune?

Sofiat: estot entzun, es

2.1.15. Olak

Sofiat: ... emen olaya Ibarrean egon san, Ibarrean olea, or gisonak-aubean, ba selango etzea egon san, oin botata dao. Ta asko da, alangoa, es oidein bota bear, ai imini (se) tellatu da atxineko gausa bat itxi bear oidein. Dao an, Estraperlon ondoan be dao olea, da besto bat or o, Olabarrin bere bai, Ola-barri, an bere bai aurrean, da emen itodein e neguitan-da gisonak a, ba basoetan da es eukeinean a inon bearrik, or bear itodein aurrean, selango labeak eta selango gausak on sirean inde or, oin botata etzea ba arrin ganean dao inde baye. Eta or, atxine ba esin oideila burriñe ondo-, (...) atera edo, da diabrun batek esan euela, ba, ori, ba, fasile da, estait ser ein eskeruin, eta, gero da-, e, sera, emon otzeila abade orri, ardaua, estaipa kalisean edo estai nor, eta etzeorreki, diabruorreki esan dotzein ser ein bea daudein de dana, edo esateko, gausa batzuk, eta ser egon sirian jaten, seoser jana ta ardaua edaten da egon sirian. Eta gisonematek, esan i euen edatorduin: Jesus! De Jesus esan orduin diabruorreki eskapau, da gero, or parau i sen, inutil, olori, bai. Gure abuelopere eukiteuen. Gure abuelok es euen iños edaten, ardaua estait edango-, baye urik es gero! Jesus esan barik, bai. Da an esan euela Jesus de gero diabruorreki eskapau euela ta ba, bueno, or doa

2.2. Angela Bilbao Olabarria, Urigoitikoa.

2.2.1. Laminak

Neuk: barriro esan isena

Angelak: isena nik? Ba Angela Bilbao, Olabarria

Neuk: da emekoa, Oroskokoa

Nabarritol: Uriguitikoa

Angelak: Uriguitikoa... jayotzas- jayotzas Saloakoak e?

Nabarritol: a Saloakoa su

Angelak: jayotzas bai, baye ya Uriguitin i, irurogei urteedo olan, gisona be Saloakoa, biokara etze baten jayoak. Estakisu Saloan selan esate otzein i "Jaungoik(u)n etzea", an jayoak gara gu...

Neuk: ipuñek, sorgiñek, lamiñek....

Angelak: bai, iños entzun dot nik or o... emeti bideti joan, da ai e estakisu ai kurba aundie? Ai baño biratxugoan dago onango bide bat eta an a.. andi aurrera joan, Mendisurita esate otzein, orri, de an ote siriala, ser- lamiñak, sorgiñak estakit, lamiñak-edo, sorgiñak, lamiñak, antzekoak isengo dires es -takit, an egoten siriala.. ba, egoskie-, egoskitan oten siriala, an dao olango, atx olango lastra bat, da an ote siriala egoskitan a.. ba orrastuten, ulle lusea eukite odiela, orrastuten, da.. ba ori entzunde dauket ori, da gero emeti, emen e Arandi, emen dao baserri bet geitute otziena, etze bateri geituten-, emen etze gustietaukies euren u- isenak e?

Neuk: onen isena sein de?

Angelak: onena? Onena Elexondo, bai, sakristau- etzea esaten dotzei, sakristau- etzea. Da, Arandi, da angoak joan siriala gastañak batutenee ba basora, eta, aik ikusi ordun ba, eskapau odiela andi, aik sorgiñak edo lamiñak edo orrek, baye orrasiek itxi odiesela an, bertan aistute. Da se in, aik ii orrek Arandikoak ein odiesela aik orrasiek koxu. Da gaubean gaubeko amabitian, ba serak sorgiñak eterri siriala, orra lamiñak eterri siriala orra etzera, da geitu dotziela, Juan geituten sala ango gisona, da esate otziela:

—Juan de Arandi, ekarrisu nire orrasi, espabere laster isango da sure askasi.

Da urrungoko egunean sintzo, orrasik itxiten joan siriala. Ori tonteri bat isingo da baye, ori esate oidein

Neuk: olan esta?

Angelak: olan, Juan de Arandi, ekarrisu-, ekarrisu nire orrasi, espabere laster isango da sure askasi

Neuk: da gero barriro itxiko eban

Angelak: bai, da gero orrasie barriro joan ara mendira, basora, ta an Mendisuritan, Mendisurita esaten dotzei orri basoari, da an ote siriala egoskie artzen e, ba orrastuten oten siriala sorgiñek, esate oidein

Neuk: da selangoak sirian?

Angelak: ba sorginek emen esate oidein, ba makal- makalak esta? Makalak, aundik, olan esku aundik, lusiak atzamar lusiakas, da gero ullia lusea, da makalak, makalak, "argalak" esaten dotzei batzuk, makalak, guk "makalak" esatotzu, guk makalak esatotzu. Erdi-, euskeria estu ondo eingo baye...

2.2.2. Anbotoko señorea

Angelak: da Anbotoko señorea bere bai

Neuk: Anbotoko señoreana selan da?

Angelak: Anbotoko señorea, ba, Anbotoko señorea esaten dodei, saspi urte eiten dausela or, emen dao, kueba bat-a, Supelaur esaten dotzeina, saspi urte, eiten dausela or, da gero saspi urte Anbotoan, Anboton. Da, ori be-, ori bere esaten dodei

2.2.3. Abade kazaria

Angelak: ba esaten dodei besto bapere, abade (bapere), ba mesa emoten egon sala, mesemoten egon sala, da, ba kasan isin sala, afisiño aundie eukin euela, da orretan a, ba txakurremat, txakurre, berea, etorri sala erbiren bategas ba ausike, au! au! au! ausike, da ordun mesea itxi, de joan sala txakurregana, ta ordun in sala ba kondena, betiko kondenau. Da oin or aidean dabilela, da pastoreak a, emen pastore batek ee baa, esaten dau-, bueno esaten dau es, ai il sen ai pastorea, ba askok o gabean a orreik estakisu, isarrak-eta oten dis igual a edo olango lañoak igual a ba txakurren e tipo antzean edo olango lañoak dibujuegas -da, da igual siñistute, ba ai, ai txakurreegas a sera, da entzun bere bai e? -barre- euren buruen, entzun, ba txakurregas a selan a dabilen or airean a abadeori, txakurrek ademas txakurrek aun! aun! aun! aun! inde ibilten dala ta

Neuk: da nori entzun dotzesu ori ipuñe?

Angelak: nik ori abadeena? Ba oneri gisonari bere bai, neure gisonari te gisonari, geituko tzu gero, gisonari esate otzela, orko pastore batek, pastoreak esate otzela, bai. Ai, ai dana ekosi euela gisona joaten, olan, olango gausak

Neuk: Anbotoko señoreana, esaten da errortari betek, egun baten esan euela “mekaguen la señora de Anboto” ta gero agertu in yakola berari

Angelak: ori estot iños entzun, es, ori es, ori es... giñarreagas, pintetan dodeis orreik sorgiñok giñarrea, bakisu, giñarra bateas...

2.2.4. Deabru txikiak

Angelak: da kontetan dodei bere, ba estakit nonon, Oroskon pentzetan dot isin sala, estakit non, ba, (ser ban) batek e... selan da ori... seoser esan dauela olan, estakit... edosebere itarren, estakit selan isin san ori, oin enas akordetan, galbayagas imini eusela aik, ba au bearrau itarren estakit ser eingoa neunke, arimea salduko neunke edo olango, olango edo gausa bat, ondo estakit ori. Da orretan a agertu yakosela ba, jente asko agertu yakosela ba bearra, bearrori egiten, da ai bearra ein de beste gausa bat agindu ai bearra ta ai bere ein de bestea ein de bearratananak ein, da atzenean galbayagas, imini ausela, galbaya badakisu ser dan?

Neuk: bai ori-

Angelak: bai, eiteko, galbayagas imini ausela uretan, ure ekarten, da galbayagas bere etxea bete ein otzeila uregas da, olango gausak. Eske lenaoak, sinis- siniskeri itzela eukite odein olango gausatan e?

2.2.5. Sorginak

Angelak: serean bere, emen bere esate odein i, or besto-, beste baserri beten Oroskokoa emekoa Uriguitikoa bertakoa, au Uriguiti de au esta? Or bere, Enekone geituten yakon, oin ya, jausita dao etxeori, Enekone geituten yakola, da Enekoneko atzoa,

Enekoneko atzoa, egun beten ee, tximiniti altza odeila gora, da or o, goyen geituten daa.. selan geituten da.. areri atxari... geituko tzu, itxoisu, geituko tzu nire gisonari /stop/ Enekoneko atzoa, Enekoneko atzoa, egun beten e eroan odeila sorgiñek, da agertu sala urrungoko egunean a Turruntzetan, enas akordetan isin, Turruntzeta bes, Turruntzeta atxartean agertu ei sen atxe puntaren baten, sorgiñek eroanda an topau i odein atzoori -barre- enas akordeta isin Turruntzetas, Enekoneko atzoa

Gizonak: lamiñak e tximiniti atera ta eroan odein

Angelak: atera bear in i odein Turruntzeta... an dao as balda bat eta an- an itxi odeila ba ori esate odein. Da ori pastorea, ori abadea, ori abadeori, mesea, abade kondenaduri Palikok esauen esaten?

Gizonak: e Maurisiok

Angelak: ai Maurisiok esateuen? Bai, egunen baten ikusi euela

Gizonak: iru laño moltzo

Angelak: iru laño moltzo ta abadea txakur-, aun! aun! Iru laño moltzo, bat isingo san txakurre, bestea isingo san ori abade kondenaduori de bestea erbie isingo san, txakurre -barre- bai lenago olango gausakas a-itzela oten san e?

Gizonak: dana gusurre bes

Angelak: gusurre? Saloan a, Saloan a, or Saloa, beste baserri bet dao, or Saloan aa olan udegoyena, indabak eta artoa ta soloan asko ote sanean, txakur- edo katu baltza agertutenean, katu baltzak agertutenean sirian, bai katu baltzak isin sirian- ostutenean ibilten sirian-da, gero katu baltzak agertu, katu baltzak. Nik, nik estot ekosi iños o ko-, gisonik katu bolbitan e?

Gizonak: (ba Teodoro an goiti sen)

Angelak: ak esateuen e, egun beten e, joan siriala eurok o, emeko andra batek esateuen e? oindo alabea alabea, aren alabea nire koñetea da, esateuen e, joan siriala bera ta aistia ba basora, arditara basora, da, ardi artean gison bat, ardieiri olan aitutenean aber sein daoen lodien, aitutenean, da, orretan a eurok saratea in otzeila, gisonorreri saratea in otzeila da gison ori desaparesidu sala, da, gero, ardi arteti, katuek urten euela, gisona(k) e katu bolbidute, gisona katu bolbidute, -barre-...

Gizonak: ori esta atxineko sarra

Angelak: es, ori esta sarra, es... da ori Arandiko lamiñiena bere, ori atxineko da, ori atxineko da

Gizonak: Jentilsulo

Neuk: da jentilek?

Angelak: Jentilsulo, oin bere esaten yako Jentilsulo areri e?

Neuk: da jentilek nortzuk sirean?

Gizonak: ba orreik sirean ba ori

Angelak: ba laminak, da gero an a, Jentilsulo, da Jentilsulo esaten dotzu areri endemas a lekueri, da an dago kueba bat eta an kueban ote i sirian, da gero egoskiek urten ordun lastrara, as-lastrara (...), egoski artzen, da orrastuten, orrastuten, Jentilsulo

2.2.6. Arimen agerpenak

Neuk: da entzun dosue arimek urteten euriela ta, da eskue emon eskero, erre eiten-

Angelak: erre eiten- bai! Ori bai

Neuk: ori selan da?

Angelak: ori esate odein i, ademas ori esate odein i, ba suk u eiten basendun, ba esan, bueno, ~~resa~~ bat ateraten noa San Antoniori au beye ba osatuten bada, bei bet gaxoripadao ta osatuten bada mesa bat ateraten bada. Da ai mesea aterate espasendun, aterate espasendun eta il eiten baseintzin ai mesea atera barik, ba oten seintzila penetan, da urtetan sontziela gero familieri ta olangoari, ai mesea aterateko.. Eta espabere isin sintikesala es serure ta iñora joan

Neuk: ta gero atera eskero

Angelak: atera eskero ya ondo, gero ya gora egas - barre-

Neuk: eta ori eskuena selan da?

Angelak: eskuena esate odein olan arima batek urten- urten eskero, esku emon es se erre eiteuen, (ori erre eiten dodeila), penas, ori dala trapu emon beakola, pañuelo bet edo olan emon beakola, se aik disela, arimak daosenak penas, promesaren bat ein, promesaren bat ein, eta promesorii ba kunplidu barik, il, esta? Da ordun penas egon, da aik, aik arimatisela orreik

Neuk: da entzun dosue ori lamiñari esnea gustetan yakiela?

Angelak: bai, ori bai

Neuk: da selan da ori?

Angelak: istoriori estakit, es. Nik ori Benitari iños entzun dotzet e, sera, ba, esnea egosten eukin, da, (antxa) lamiñak a esate otzeila: Maritxu! Badator esnia gora, badator esnea gora, badator esnea gora, baye ori estakit, estakit selan isin san

Neuk: da txurie gora?

Angelak: es, esnie gora, esnie gora, badator esnie gora, esnie gora